

Вашуленко Оксана,

науковий співробітник відділу початкової освіти

Інституту педагогіки НАПН України

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО- МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Компетентнісний підхід у системі початкової мовно-літературної освіти передбачає формування і розвиток комунікативної компетентності молодших школярів. Проблема формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів, які є одними з найважливіших умінь сучасної особистості, є провідною в сучасних наукових дослідженнях.

Комунікативно-мовленнєві вміння – це «здатність мовця забезпечити правильне застосування словесних і невербальних засобів з метою ефективної взаємодії з учасниками акту спілкування» [2, с. 20]. Аналіз навчально-методичної літератури дав змогу визначити коло комунікативно-мовленнєвих умінь, які пов'язані з видами усної мовленнєвої діяльності: адекватно сприймати і розуміти мовленнєве висловлювання (запитання, повідомлення, пояснення, інструкція, художній твір, пізнавальна розповідь тощо); оцінювати і відтворювати сприйняту на слух інформацію; цілеспрямовано і різнобічно використовувати мовлення в міжособистісній взаємодії з людьми різного віку і статусу (діалогічне мовлення) з дотриманням норм мовленнєвого етикету; визначати тему висловлювання та чітко дотримуватися її меж; планувати, готувати, будувати повноцінні в комунікативному відношенні усні висловлювання в різних жанрах, які відображають знання учнів про предмет розмови, їхні думки, почуття, наміри, власне ставлення; реалізувати задум у процесі комунікативно-мовленнєвої діяльності; використовувати найбільш вагомі факти й докази для розкриття теми та основної думки; будувати висловлювання логічно і послідовно, тобто встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між фактами та явищами, робити необхідні узагальнення і висновки; обирати тип і стиль мовлення залежно від мети і ситуації спілкування;

комунікативно виправдано добирати і доцільно використовувати вербальні і невербальні засоби спілкування відповідно до типу, стилю, жанру висловлювання; створювати власні тексти; удосконалювати власне і чуже висловлювання. контролювати результати власної комунікативно-мовленнєвої діяльності [1; 3, с. 72].

Можливості уроків літературного читання у формуванні зазначених умінь важко переоцінити. Література занурює учнів у стихію рідної мови, знайомить їх із художніми творами, вчить сприймати художнє мовлення. Усі функції мовлення: комунікативна, когнітивна, емоційна, поетична, естетична – реалізуються у процесі вивчення літератури. Дитина є учасником процесу спілкування з художнім твором, з іншими читачами, вона висловлює свої емоції, викликані під час читання художнього твору, пізнає закономірності літератури як мистецтва слова, розширює та поглиблює свої уявлення про дійсність.

Ефективність формування комунікативно-мовленнєвих умінь на уроках літературного читання великою мірою визначається методами, прийомами і формами навчання, які застосовує вчитель у цьому процесі. У доборі методів, прийомів і форм навчання для формування комунікативно-мовленнєвих умінь необхідно враховувати мету, зміст, етап навчання, вікові й індивідуальні особливості учнів, їхній рівень мовленнєвого розвитку, пізнавальні потреби, інтереси, прагнення. Варто надавати перевагу методам проблемно-пошукового і творчого характеру. Найбільш сприятливими для формування комунікативно-мовленнєвих умінь є такі методи й організаційні форми: система вправ і завдань; бесіда; дискусія; рольова гра; парна або групова робота; проекти; керовані або самостійні дослідження тощо.

Учителю, який поставив мету сформувати комунікативно-мовленнєві вміння учнів, важливо чітко виокремити, які основні форми навчальної комунікації доцільно використовувати на уроці літературного читання. Основними такими формами є: *монологічні* (висловлювання підготовлені і не підготовлені; переказ; розповідь; коментування; повідомлення; відгук;

формулювання запитання; відповідь на запитання; аргументація; доведення і спростування; висловлення й обґрунтування власної думки тощо); діалогічні (бесіда вчителя з учнем, учнів у парі чи у групах; дискусія; відповіді на запитання; рольова гра; театралізація; бліц-турнір; відкритий мікрофон; захист проекту тощо).

У сучасній початковій школі активно використовується співробітництво і продуктивне спілкування учнів, спрямоване на спільне розв'язання проблем, формування мовленнєвих здібностей, умінь планувати свою діяльність, критично міркувати тощо. За нашими дослідженнями, на уроках літературного читання вчителі частіше застосовують роботу у групах, що значно розширює можливості співробітництва учнів, активізує й розвиває комунікативно-мовленнєві вміння і здібності, активізує потенційні можливості учнів, формує позитивне ставлення до навчання, забезпечує його мотивацію. Дієвим засобом також є проектна діяльність – підготовка учнями особистісно значущих проектів на літературні, міжпредметні, соціокультурні та інші теми. Одним із важливих завдань учителя в контексті розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь школярів є формування культури їхнього власного мовлення, передусім таких його характеристик, як логічність, багатство, виразність, доречність, оригінальність, що ґрунтуються на розвинених вміннях і навичках мисленнєвої діяльності.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що ефективність формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання залежить від цілеспрямованого пошуку шляхів удосконалення організації цього процесу, оптимального поєднання традиційних та інноваційних педагогічних технологій, систематичного і цілеспрямованого застосування дидактичних методів, прийомів, форм і засобів, які підвищують його результативність.

Література

1. Кочан І. М. Словник-довідник з методики викладання української мови / І. М. Кочан, Н. М. Захлюпана. – Львів, Вид. центр ЛНУ ім. І.Франка, 2005. – 340 с.

2. Синиця І. О. Психологія усного мовлення учнів 1–3 класів / І. О. Синиця – К. : Радянська школа, 1974. – 140 с.

3. Словник-довідник з української лінгводидактики / За ред. проф. М. Пентиліук. – К.: Ленвіт, 2003. – 149 с.

Вашуленко О. В. Методичні аспекти формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання. Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Полтава, 21-22 березня 2019 р.) / Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2019. –43 – 46.